

גליון מס' 339

עירובין מ"ו-נ"ב

בס"ד, י"ח חשוון תשס"ו

ה שבוע בגליון

הכרעת גדולי הדורות
הכרעות בין רב לשמואל

ה שבוע בגליון

כיצד ינהג אדם שנאלץ לצאת מתחום שבת
תחום שבת של כלים, נגור אחר הבעלים
ההבדל בין בגדיו, לבין בגדי חבירו
לעולם "הלכה כרבי עקיבא מחבירו" - מדוע?

דבר העורך

להדליק את האור

השעה היתה 8:00 בבוקר.
עשיתי את דרכי לבית הכנסת, לתפילת שחרית.
אפולית של בוקר ערב סוכות מעונן פרוסה
היתה מעל העיר, אוחות בחוזהק בטיפות גשם
קלילות. עוד מעט הן ינתקו ממקומן, יצברו
תאוצה ויחדרו בינות לחרכים הצרים של הסכך,
היישר על קישוטי הנייר הצבעוניים.
פתחתי את דלת בית הכנסת וחלף אורות
הפלורוסנט הבהקים דרך קבע, קיבל את פני
אור חיוור, שהסתנן פנימה דרך החלונות הצרים.
ברחבי בית הכנסת היו פזורים, יושבים ועומדים,
כחמשה עשר מתפללים. מאן דהוא בהם, כתוהה
אם חולם הוא שהוא חולם, או שמא באמת חולם
הוא. אחרים עסקו בהורדת הספסלים מן
השולחנות, על הרצפה השטופה, והנותרים הביטו
בחוסר אונים בתאורה השובתת.
- מי יודע איזו תקלה התרחשה בארון החשמל.
- אי אפשר לסמוך על חברת החשמל.
שני מתפללים פנו נחרצות אל ארון החשמל
הדומם, הסיטו שלטרים לכל כיוון אפשרי,
הפעילו את שעון השבת, השביתו אותו. נתנו
מבט מבין בחוטי החבויים. מאומה. אפולית.
נו נו.
כעבור דקה נפתחה הדלת, ר' פלוני נכנס, הרים
את ידו בטבעיות אל מתג החשמל הממוקם ליד
דלת הכניסה, ויהי אור.
כך, פשוט. בלי הרבה מחשבות, רעיונות, עצות
ותחבולות.
פשוט ללחוץ על המתג ולהדליק את האור.
אחר כך הכל היה מובן. איך לא.
היהודי הראשון שנכנס לבית הכנסת, כעשר
דקות לפני שמונה, היה עייף קמעה. הוא
התיישב על מקומו והניח את ראשו. הבא אחריו
פתח את הדלת, ראה יהודי נח, ובטוב לבו פסע
חרזית, לא הדליק את האור, כדי להותיר
למתנמנם דקותיים נוספות של נמנום ערב.
השלישי שנכנס, ביקר בבית הכנסת בפעם
הראשונה בחייו, וכמוכן שלא ההין להדליק
אורות ולעשות במקום כטוב בעיניו.
מכאן היתה הדרך קצרה עד להסקת המסקנה
המתבקשת, כי קיימת בעיה בתאורה, וכל שנותר

דף מא"ב/מה"ב

כיצד ינהג אדם שנאלץ לצאת מתחום שבת

בדפים אלו מתוודעים לכך, שגם חפצים ובעלי חיים קונים שביתה, ויש סוברים שאף חפצי הפקר נאולם הלכה כחכמים שאינם קונים שביתה, והם כרגלי הזוכה בהם, שוי"ע או"ח סי' ת"א סעי' א'.

כלומר, כשם שאסור לאדם לצאת מחוץ לתחום שבת, כך גם אין להוציא את כליו ואת בהמותיו מחוץ לתחום בעליהם, וסוגיות שלמות מוקדשות במסכתנו ובמסכת ביצה לפרטי דינים אלו.

כשם שקיימת מחלוקת רבתי להלכה, אם איסור תחום שבת [הכללי, מעבר לייב מיל] הוא מן התורה או מדרבנן, כך גם לגבי שביתת כלים קיימת מחלוקת זו, ויש שאף סוברים, כי גם לפי השיטות שתחום שבת מן התורה, תחום שבת של כלים הוא מדרבנן (רשב"א עירובין צ"ב, וע"י ביה"ל סי' תד ד"ה למאן, וראה גליון 338, מאמר שיטתו של הגר"א בענייני עירוב תחומין).

מכל מקום, תחום השבת של הכלים נגזר מתחום השבת של בעליהם. היכן ששהה הבעלים בשבת, שם הוא תחום השבת של כליו. יוצא, איפוא, כי אדם היוצא עם כליו מחוץ לתחום, עובר על שני איסורים, יציאתו מחוץ לתחום, ויציאת כליו. זאת למודעי, כי גם הלוש עליו בגד ויוצא עמו מחוץ לתחום עובר על איסור תחומין לגבי הבגד, אף על פי שהבגד לבוש עליו (כך מוכח מהסוגיה בביצה לז'ב).

לפיכך, דן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (שו"ת "מנחת שלמה" סי' ט"ו), כיצד יש לנהוג במקרה שאדם נאלץ בשבת לצאת מחוץ לתחום מטעמי פיקוח נפש. לכאורה, כל אשר יכול הוא להסיר מעליו יסיר, שהרי עובר הוא על איסור, ללא צורך. אולם, הוא מוכיח כי מגמרות אחדות ומדברי הפוסקים לא משמע כן, והדבר אומר דרשני. מדוע?

תחום שבת של כלים, נגור אחר הבעלים: ובכן, הוא מחדש, כי יתכן שהגדרת תחום השבת של הכלים, אינה עצמאית כלל. לאמר, אין פירוש הדבר שבערב שבת הם קונים שביתה במקום בו שוהה בעליהם, ומעתה ועד צאת השבת הם נפרדים ליישיות הלכתיות עצמאיות שאין ביניהן קשר. לא ולא. מעמדם של הכלים נגור ומותנה במעמד הבעלים. כאשר הותר לבעלים לצאת מחוץ לתחום שבת, תהא הסיבה אשר תהא, גם תחום השבת של כליו הורחב עד המקום שבו הותר לו לצאת.

ההבדל בין בגדיו, לבין בגדי חבירו: אם אכן כן, יוצא, איפוא, כי לא זו בלבד שאדם זה רשאי ליטול עמו את הכלים אשר בלעדיהם אינו יכול לצאת לדרך, אלא אף מאכלים שאינם הכרח עבורו, ובגדים שאינם הכרחיים ליציאתו, הוא רשאי להוציא מחוץ לתחום, שהרי גבול תחומם הורחב עם תחומו, ובלבד שיש לו בהם שימוש, שאם לא כן הרי הוא טורח לחינם. מאידך, את בגדיו של שכנו, יהא אסור לו ללבוש אפילו הוא זקוק להם, שהרי תחום השבת של שכנו לא הורחב.

הגרש"ז מסיים את הנידון ב"צריך עיון בדבר".

יש להדגיש, כי אנו עוסקים ביום טוב בלבד ולא בשבת קודש, שכן, בשבת מתווסף

לעילוי נשמת

הר"ר דוד מונדרר ז"ל

ב"ר יחזקאל ז"ל נלב"ע ג' חשוון תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר ישעיהו יצחק בורנשטיין ז"ל

ב"ר חיים אליעזר ז"ל נלב"ע י"ט תשרי תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת טובה בורנשטיין ע"ה ב"ר משה אליעזר ז"ל

נלב"ע כ' חשוון תשנ"ב ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י חתנה ובתה הר"ר יעקב בר זוג' מרת רינה שיחיו-סביון

לעילוי נשמת

מרת טובה בורנשטיין ע"ה ב"ר משה אליעזר ז"ל

נלב"ע כ' חשוון תשנ"ב ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י חתנה ובתה הר"ר יעקב בר זוג' מרת רינה שיחיו-סביון

איסור טלטול חפצים מרשות לרשות, ולפיכך, אך ורק ביום טוב, בו נוהג "תחום שבת" בלבד, רשאי הוא ליטול עמו כל חפץ שישימשו ביום טוב, אך בשבת, אינו רשאי ליטול אלא את הנחוץ עבור מטרות פיקוח נפש למענה הוא נוסע, או בגדים שהוא לבוש בהם, שאין עליהם איסור טלטול.

עד כה עסקנו בנושא מתוך הנחה, כי אם תחום השבת של הכלים אינו תלוי ועומד כל השבת בתחום השבת של בעליהם, אזי, אין דרך להוציא כלים מחוץ לתחום גם אם תחום השבת של בעליהם השתנה.

אולם, יש מצדדים, כי כאשר אדם מובל ברכב בשבת או ביום טוב על ידי נכרי, אין הוא מנוע מליטול עמו את כל אשר הוא זקוק לו, מפני שאין איסור תחומין בדבר, שכן, איסור תחומין בכלים, אינו כאיסור מלאכה בשבת בבעל חיים השייך לו. היינו: איסור תחומין אינו מחייב את היהודי לדאוג לבל ייצאו כליו ובעלי החיים שלו מחוץ לתחום, אלא איסור תחומין קובע שאין להוציא את הכלים מחוץ לתחום. לפיכך, מאחר שאת מעשה ההוצאה מבצע הנכרי הנוהג ברכב [ונסיעתו נעשית לצורך חולה], אין איסור בדבר [וכן אין כאן אלא ריבוי בשיעורים שאין בו איסור אמירה לנכרי]. (ראה "קריית אריאל" פ"א הערה י"ג ועיי"ש לצדד להתיר בבגד שלובש, גם כאשר הנהג הוא ישראל).

דף מ"ב הלכה כרבי עקיבא מחבירו

לעולם "הלכה כרבי עקיבא מחבירו" - מדוע?

שאלה גדולה נשאל רבינו הגאון רבי יאיר חיים בכרך זצ"ל, בעל "חוות יאיר" (שו"ת סי' צ"ד). ברחבי התלמוד מצויים כללי הלכה רבים, לפיהם במחלוקות שבין תנא פלוני לתנא פלוני, הלכה כדברי אחד מהם, וכגון, הכלל המופיע בגמרתנו "הלכה כרבי עקיבא מחבירו". השאלה המתבקשת היא, האם באמת לא היתה אף לא מחלוקת אחת בה בר הפלוגתא של רבי עקיבא כיוון אל האמת?

הכרעת גדולי הדורות: ה"חוות יאיר" כותב, כי אכן, קיימות מחלוקות אחדות שבהן צודק בר הפלוגתא, אך בימי רב אשי, עת התאספו כל גדולי הדור וקיבצו את המשניות, הברייתות, המימרות והמחלוקות שבכל הדורות, כאשר ידעו על גדולת תנא או אמורא, פסקו כמותו בכל מקום, למעט מקומות מיוחדים בהם הורו שאין הלכה כמותו.

הכרעות בין רב לשמואל: הסבר זה אינו הולם את הכלל הידוע "הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני", שהרי אם אחד מהם היה גדול מחבירו, היה מן הראוי לפסוק הלכה כמותו הן בדיני ממונות והן בדיני איסור והיתר. הוא מציע בזהירות גדולה אפשרות, כי שמואל היה מופלג בעניינים עיוניים, ולפיכך סמכו עליו בשאלות הנוגעות לענייני ממון, אך בשאלות הנוגעות לאיסור והיתר, נפסק לעולם כרב. ה"חוות יאיר" נזהר ביותר בדבריו אלה והוא כותב: "כך יש לומר בדרך אפשר ואחר בקשת המחילה מעצמותיהם הקדושות..."

ראוי לציין, כי בדברי הרא"ש (בי"ק פ"ד סי' ד'), מגדולי רבותינו הראשונים, מבואר כדרכו של ה"חוות יאיר". הרא"ש מסביר את הכלל "הלכה כרב באיסורי וכשמואל בדיני" באופן הבא: "דמאיזה טעם עשו חכמי הגמרא כלל זה לפסוק הלכה כשמואל בדיני וכתב באיסורי בכל מקום, לפי שידעו ששמואל היה רגיל לפסוק דינין, ולכך היה מדקדק בהן ויורד לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת. וכן רב היה רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר, לכך סמכו על הוראותיו לענייני איסור והיתר" (ועיי"ש נפ"מ לדינא שביאר לפי"ז, ועיי" בדברי הגרי"י זצ"ל להלן שהביא דברי הרא"ש). מדברי הרא"ש מתבאר, כי עסקו היותר קבוע של רב היה בהלכות איסור והיתר, ועסקו היותר קבוע של שמואל היה בדיני ממונות.

תשובה חדשנית ומעניינת ביותר, פרסם הגרי"י ירושלמיסקי זצ"ל, רבה של איהומן, שהיה חתנו של הרידב"ז מסלוצק זצ"ל וחותנו של הגרי"י אברמסקי זצ"ל (קובץ מאמרים להגרי"י אברמסקי).

הוא כותב, כי כאשר רבי הקדוש ובני דורו סדרו את המשניות וכאשר רב אשי ורבינא סידרו את התלמוד הבבלי, הם נשאו ונתנו בכל דין ודין, בכל הסברות שעמדו לצד כל שיטה ואף במחלוקות אותן הכריעו, פעמים רבות שהנציחו את המחלוקת לדורות ולא השמיטו את הצד שההלכה לא נפסקה כמותו, מפני שמן הסברות שעמו, או מן המשא ומתן התלמודי שבין הצדדים, ניתן להסיק וללמוד רבות למקומות אחרים.

עמדו בפניהם, איפוא, שתי מטרות, שקיום אחת מהן מערער את קיום זולתה. אם תפורסמה המחלוקת כמות שהן, יקשה להעביר לדורות הבאים כיצד הוכרעה המחלוקת, ואף על פי שיאמרו, כי במחלוקת זו הוכרע כך וכך ובמחלוקת אחרת הוכרע כך וכך, ריבוי המחלוקות יקשה על זכירת הכרעת ההלכה. מאידך, אם יותירו לדורות את הכרעת ההלכה בלבד וישמיטו את הצדדים החולקים עליה, יאבד לעד אוצר בלום של דרישת התורה.

לפיכך, החליטו החכמים, כי יבדקו בכל צרור מחלוקות שבין תנא לתנא, או בין אמורא לאמורא, כמי מהם הוכרעו רוב המחלוקות. או אז הודיעו, כי במחלוקות שבין פלוני לבין פלוני הלכה כפלוני. ואילו את המחלוקות האחרות, שבהן לא הוכרעה הלכה כמותו, לא הזכירו בשמו! וכגון, לאחר שנוכחו לדעת, כי ברוב המחלוקות שבדיני ממון שבין רב לשמואל - הלכה כשמואל, הודיעו כי "הלכה כשמואל בדיני", ואילו את המחלוקות שביניהם בדיני ממון אשר נפסקו כרב, לא פרסמו כמחלוקת בין רב לשמואל, אלא פרסמו כי בהלכה פלונית הלכה כך וכך (ועיי" "קובץ שיעורים לגרי"א וסרמן זצ"ל בבא בתרא אות תצ"ט ובאות רע"ב).

הוא להתאמץ לפתור אותה בדרכים שונות... **הוא**, שנכנס והדליק את האור בפשטות, אמר לאחר מכן, "לא חשבתי הרבה, כשרואים חושד, פשוט לוחצים על המתג ומדליקים את האור". **המשפט** שלו הזכיר לי דברים ששמעתי שעות אחדות קודם כן, בשעה שירח לבנבן טייל מעל גגות העיר, מפיו של יהודי טוב אשר זכה להקים שיעור במקום מגוריו, וכה סיפר.

זה שלושים שנה, מאז הרב המנוח עבר לעולם שכולו טוב, שבבית הכנסת שלנו אין שיעור תורה. על שיעור יומי אין מה לדבר, אפילו שיעור שבועי, בשבת, אין. למה? ככה.

לפני חמש שנים הגיע לבית הכנסת שלנו יהודי רב פעלים, כדי להשתתף בשמחה שערך אחד המתפללים, וכדבר טבעי מובן מאליו בדק בלוח המודעות של בית הכנסת, מתי מתקיים שיעור תורה, כדי להשתתף בו. הוא סרק את הלוח מכל עבריו וגילה לתדהמתו, את שאישורו באוזניו הגבאים לאחר מכן, כי במקום אין שיעור תורה.

אני זוכר, שבמוצאי שבת הוא ישב איתי ותכנן תוכניות ארוכות טווח. זה לא פשוט הוא אמר. צריך להתחיל עם דרשן מקצועי, שיבוא פעם בחודש. אולי אפילו לעשות "סעודת סיום" כשמתיחלים ללמוד, כי מי יודע מתי יגמרו... ישבנו כארבע שעות, שרטטנו קווי פעולה, יצרנו קשר עם אנשים שונים עמם התייעצנו.

הוא הלך, ועמו התוכניות.

לפני חצי שנה החלטתי לעשות מעשה.

במוצאי שבת, לאחר תפילת ערבית הכרזתי: "מחר בבוקר, בשעה 6:30 מתקיים בבית הכנסת שיעור דף היומי".

אם היית רואה את החיוכים הרחבים שנפרשו על פניהם של המתפללים, היית מבין מדוע רגלי החל רועדות. חששתי כל כך. הרי שלושים שנה לא הוקם כאן שיעור, בדמויני תיאורי לעצמי כמה פעמים ניסו להקים כאן שיעורים, וכנגדם עשרות ומאות סיבות ותיאורים ניצבו כחומה בצורה בפני הרעיון.

והנה, ברגע אחד, הכל מחייכים ומאושרים. **בשעה** שש וחצי הופיעו עשרה מתפללים נרגשים. אני מסרתי את השיעור, אחרי שבאמצע הלילה נזכרתי שאין מגיד שיעור, ועד שעות הבוקר ישבתי ללמוד את הגמרא, והנה השיעור שלנו חי וקיים עד היום.

לפעמים לא צריך לתכנן כל כך הרבה, לחשוב ולהתאמץ. פשוט להדליק את האור.

האם לא זה בדיוק מה שעושים עשרות יהודים מידי שבוע בבית הכנסת שלהם? אני מתכוון ל"מאורות ההלכה". רכזי "מאורות הדף היומי" הפזורים ברחבי הארץ, מדווחים מידי שבוע, על שיעורים נוספים בהם קהל הלומדים התעורר מעצמו וביקש להשתתף במעגל הקהילות המתרחב והולך, אשר קיבלו על עצמם ללמוד בכל יום שתי הלכות לאחר שיעור הדף היומי, במסגרת "מאורות ההלכה".

כולם רוצים לדעת מה צריך לעשות, מה מותר לעשות ומה אסור לעשות. פשוט לקום, להכריז: "גם אנחנו בשיעור רוצים לדעת ההלכה", ולהדליק את האור.

כל כך פשוט.
כל כך חשוב.

.....
המועצה לזכות את הרבים בסיפור מעניין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il
.....
בברכת התורה העורך

פנינים

ביטוי זה מתייחס לשטח אדמה שפוזרו בו עצמות אדם.
על לשון "פרס" שב"בית הפרס" נחלקו רבותינו הראשונים:
רש"י פירש: "לשון: דבר **שבור ופרוס**, על שם **שנפרסו העצמות**" (נדה נ"א ד"ה פרס). שורש פ.ר.ס. במשמעות שבירה מצאנו בדניאל ה/כח: "**פרסית** מלכותך".
הרמב"ם (בפיכח"ש לאהלות פ"ז מ"א) מפרש, שפריסת העצמות בבית הפרס מתייחסת **להתפזרות** העצמות, ולא לשבירתן. לפי הרמב"ם מדובר בשרוש פ.ר.ס. שישירו **בשרוש**

הדף היומי

דף נ/א יצאו שנים בעשירי וקראן עשירי

הפסק בברכת המצות, על ידי מעשה מצוה מסופק!

בעולם הישיבות רווחת השאלה הידועה לגבי "שני האתרוגים". האתרוג האחד מהודר מאין כמוהו, אך קיים ספק אם הוא כשר. האתרוג השני כשר לכל הדעות, אך ההידור ממנו והלאה. ברור לכל, כי בעל שני האתרוגים ייטיב לעשות אם יטול את שניהם בזה אחר זה, אלא שיש לברר, את מי מהם יטול תחילה, את הספק כשר אך מהודר, או את הכשר שאינו מהודר.

בעבר עסקנו בהגדרת צדדי המחלוקת ובראיות שהביא כל צד כהוכחה לצדקתו. במאמר הבא נתמקד בשאלת ה"ברכה לבטלה".

הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל הורה, כי תחילה יש ליטול את האתרוג הספק כשר אך המהודר. זאת מאחר, שאם יטול תחילה את האתרוג הכשר, ייצא ידי חובת המצווה ושוב אין תוחלת בנטילת האתרוג המהודר. לפיכך, יעדיף את האתרוג המהודר ויטלהו תחילה. אם כשר הוא, מה טוב, זכה לקיים את המצווה בהידור, ואם לאו, ייצא לאחר מכן באתרוג הכשר שאינו מהודר.

הגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל (שו"ת "נפש חיה" בהערה בסוף סי' א') מקשה על כך, כי הנהגה זו כרוכה בחשש ברכה לבטלה, שכן, אם האתרוג המהודר אינו כשר, הרי נטילתו מהווה הפסק בין הברכה לבין נטילת האתרוג השני, הכשר. שמא תאמר, כי שני מעשים רצופים אינם מהווים הפסק לברכה שנאמרה בתחילה, יבואו דברי רש"י בגמרתנו ויוכיחו להיפך.

גמרתנו דנה על אודות מעשר בהמה.

אדם שבעדרו עשר בהמות חדשות, חייב במעשר בהמה. עליו לכנס את כל הבהמות החדשות לרפת, לפתוח בפניהן פתח, והן יוצאות אחת אחת. העשירית, קודש לה', מוקרבת בבית המקדש, ובשרה נאכל על ידי הבעלים, כדין קדשים קלים.

אם אירע שלאחר זאת הבהמה התשיעית, שתי בהמות קפצו כאחת לפתח הדיר ויצאו יחד, ובעל הדיר קרא עליהן "עשירי", מאחר שנוצר ספק מי מהן העשירית, עליו להקריב את שתיהן, תוך הודעה מראש, כי מי מהבהמות אשר אינה מעשר בהמה תהא קרבן שלמים.

מאחר שבקרבן שלמים קיימת מצווה לסמוך על ראש הקרבן ולהניף את החזה ואת השוק טרם נתינתם לכהנים לאכילה, על בעל הבהמות לסמוך ולהניף את שתיהן, שהרי אינו יודע מי מהן היא בהמת המעשר. רש"י מוסיף על כך (ד"ה "והרי מעשרי"): "ולבי אומר, שאינו מברך על התנופה והסמיכה, דלא להוי ברכה לבטלה". כלומר, קיים חשש, שהבהמה אשר תוקרב ראשונה היא בהמת המעשר אשר אינה זקוקה לסמיכה ותנופה, ונמצאת ברכתו על סמיכה ותנופה, ברכה לבטלה, מפני שבינה לבין הקרבת קרבן השלמים, הפרידה הקרבת קרבן המעשר. הרי לנו, כי ברכה הופכת לברכה לבטלה, כאשר בינה לבין המעשה אליו היא מתייחסת, נעשה מעשה נוסף.

כאשר בנו של הגר"ח, הרב מבריסק זצ"ל נשאל קושיה זו, הוא השיב באופן נאה ביותר. הלכה היא, כי הנוטל ארבעה מינים בזה אחר זה יצא ידי חובתו, וכגון, הנוטל תחילה את האתרוג, אחר כך את הלולב וכן הלאה. המקרה שלנו אינו שונה מהלכה זו, שכן, תחילה נוטלים שלשה מינים כשרים וודאי, עם אתרוג ספק כשר, וברכת "על נטילת לולב" חלה על שלשת המינים הכשרים. הברכה, איפוא, חלה על מעשה הנטילה הראשון שעשה, ואם האתרוג הראשון אינו כשר, היא ממשיכה ומתייחסת לנטילת האתרוג השני... ("מקראי קודש", סוכות ח"ב סי' ט', ועיי"ש מה שהעיר ע"ז).

דף נ/א כל שאינו בזא"ז

כל שאינו בזה אחר זה, אפילו בבת אחת אינו

"כל שאינו בזה אחר זה, אפילו בבת אחת אינו".

גמרתנו מסבירה לאור כלל זה, את המבואר במשנתנו, כי אדם אשר ביקש לקבוע בערב שבת שני מקומות כאחד כמקום שביתתו, לא עלה הדבר בידו. המדובר על אדם המהלך במדבר. אדם זה רשאי להלך אלפיים מקומו. מקומו הוא ארבע אמות מרובעות בהן שהה בערב שבת. משנתנו אומרת, כי אדם שאמר, "מקום שביתתי בשבת הוא תחת האילן", ואילו זה רחב יותר מארבע אמות, לא אמר כלום. הגמרא מסבירה [בביאור אחד, לדעת רב, שכל העירוב בטל], כי "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו". כלומר, כשם שאילו היה בורר לעצמו מתחילה ארבע אמות מסויימות תחת האילן בהם ישבות, לא היה יכול לאחר מכן לברור לעצמו ארבע אמות אחרות, שהרי כבר קנה שביתה בדי' אמות הראשונות, כך אין באפשרותו לקנות בבת אחת שביתה תחת כל האילן הכולל אמות רבות, ואפילו די' אמות בודדות אינן נקנות לו לשביתה.

המהר"ל מפראג למד את גמרתנו ולאורה הוא תמה על מנהגו ב...ליל הסדר.

אכילת שני "כזיתים" יחד: מנהג רוב הקהילות, להניח שלש מצות בליל הסדר. ב"יחץ" בעל הבית חוצה את המצה האמצעית, לאחר מכן הוא אווז בידיו את שלשת המצות -שתי השלמות דרושות עבור "לחם משנה", והחצויה דרושה עבור "לחם עוני", לחם חצוי כמאכל העניים- מברך ברכת "המוציא" וברכת "על אכילת מצה", ואוכל שני כזיתים מצה, כזית מצה מפני ברכת המוציא וכזית מצה לקיום מצוות אכילת מצה. כזית המצה של ברכת המוציא נוטלים מן המצה העליונה

פ.ר.ש. שבתורה, והשי"ן המקראית נשתנתה בלשון חכמים לסמ"ך (כמו הארמית). אסמכתא לכך מביא הרמב"ם מאונקלוס שתרגם בשמות מ"ט "וַיִּפְרֹשׁ אֶת הָאֵהָל": "וַיִּפְרֹשׁ" וַיִּפְרֹשׁ אֶת הָאֵהָל. וְכֵן בִּבְתֵּי הַפֶּרֶס: העצמות מְפֻרָּשָׁה וּמִתְפַּשְׁטוֹת בְּשֵׁטַח רַחֵב.

פירוש שלישי כתבו בעלי התוספות (נדה נ/א ד"ה בית הפרס): "לשון בית הפרס, על שם שפרסות רגלי אדם נמנעות מלילך שם מפני הטומאה". פירוש זה מסתמך על המילה המקראית "פָּרְסָה", אך שלא כבמקרא, שלעולם אין הכוונה לרגל אדם - בלשון חכמים השתמשו ב"פרסה" גם ביחס לרגל בני אדם.

דף מה/א מי שישב בדרך ועמד וראה

הלכות תחומין אצל יעקב אבינו
על הפסוק ויבא יעקב שלם... ויחן את פני העיר (בראשית ל"ח) נאמר במדרש, כי "כנס בערב שבת עם דמזומי חמה מבעוד יום, וקבע תחומין מבעוד יום, הדא אמרה ששומר יעקב את השבת קודם שנתן".

בעל הי"ע יוסף" מפרש, כי יעקב אבינו נהג כשיטת ר' מאיר כאן. דעתו הייתה להכנס לעיר מבעוד יום. ברם, כשהגיעה שבת היה בסמוך לה ובתוך תחומו, אלא שלא ידע זאת, לפיכך, בשבת עצמה לא יכול היה להכנס וללכת בכל העיר. זהו פירוש הפסוק "ויחן את פני העיר" - לפני העיר ולא בתוכה, שם בלבד נקבע תחומו.

דף מה/א מעשה ברבי טרפון שהיה מהלך בדרך וחשכה לו, ולן חוץ לעיר, לשחרית מצאוהו רועי בקר, אמרו לו רבי הרי העיר לפניך הכנס, כנס וישב בבית המדרש ודרש כל היום כולו.

מדוע לו רבי טרפון מחוץ לעיר
כתב הרה"ק רבי שלמה הכהן מרדומסק זצ"א: "ולכאורה תמוה מה שייכות להדרשה שדרש כל היום מפני שלן עתה חוץ לעיר?"

...אך הרמז על הנ"ל כי כאשר ראה כי אירע לו כזאת ללון בליל שבת קודש חוץ לעיר בלתי ידיעתו שהיה סמוך לעיר, אז הבין בדעתו כי לא לחינם אירע לו כזאת רק משמים עיכבוהו כדי להעלות הניצוצי קודש אשר נדחו חוץ לעיר... ובפרט בליל שבת [הזמן מתאים לזה] אשר היה מנהגם של הקדמונים ללכת לשדה לקבל שבת... לכן שם עתה בקבלת שבת אנו מהפכים לצד המערב בשעה שאומרים בואי בשלום - הוא גם כן לקבץ הנדחים מבחוץ לבוא לתיקונם... (תפארת שלמה, מצורע ועניי"ש בפרשת חיי שרה).

דף נב/א-ב הרי זה חמר גמל

עבר על שני התנאים!...

מספרים כי אדם שרגיל היה בכתביה על גליונות ספרים - למרות שלא הבין בהם הרבה - בא לשאול ספר משניות אצל אחד מרביני ואלוה"ן. הרב הסכים להשאילו, ובתנאי כפול שלא יכתוב על הספר לא את הגהותיו ולא את התנאים יחד!...

בהגיע השואל למשניות מסכת עירובין נתקל בביתו הרי זה 'חמר גמל'. משלא הבין את הכוונה, שחב מהתנאים, טבל קולמוסו בדיו ותיקן 'הרי זה חמור גמור'.

מאוחר יותר, לכשחזר הספר אצל הרב ונוכח ב'הגהה', הפטיר בחיך: הלא עברת על שני התנאים יחד!...

דף נב/א אדם תשיב משבת רגלך

יחודיות של איסור תחומין
פסוק זה, הנדרש על אודות איסור הליכה חוץ לתחום, ממשיך ומבטיח גדולות ונצורות לשומר שבת. מדוע נבחר דוקא איסור תחומין לעמוד בראשו?

הסביר רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל: מפני שתחומין מסמלים את קדושת השבת לא רק בזמן, כי אם גם במקום. זהו, הפן השני והמשלים של קדושת השבת (פרי צדיק, א, נח:).

דף נ/א אשר לא ידע את יוסף

לא ידע להזהר

אם היה יודע פרעה את יוסף, היה למד להבין, כי כל אלו אשר ניסו להרע לו - לא יכלו לו, ואז לא היה מכניס ידיו לתוך האש... ("יאמרי אש").

השלמה, ואילו את כזית אכילת מצה נוטלים מן המצה החצוייה, לקיים אכילת "לחם עוני", לחם פרוס ושבור.

מדוע אוכלים אותם יחד, הלמאי אין אוכלים תחילה כזית עבור ברכת המוציא מן המצה השלמה, ואחר כך כזית עבור מצוות אכילת מצה מן המצה הפרוסה? הב"ח מבאר, כי באכילת הכזית הראשון לבדו מתקיימת גם מצוות אכילת מצה, ונמצא מפסיד את מעלת "לחם עוני", שאינו מקיים מצוות אכילת מצה במצה חצוייה. לפיכך, נוהגים לאכול את שניהם בצוותא, כזית אחד עבור ברכת המוציא, ורעהו עבור מצוות אכילת מצה (עיי' ישולחן ערוך" או"ח סי' תע"ה סעי' א' ובמשנ"ב שם סי"ק ב' ושעה"צ אות ו', ועיי' עוד במשנ"ב ובה"ל בסי' הנ"ל טעמים ופרטים נוספים).

הכי כן?! תמה המהר"ל מפראג ("גבורות ה'" פרק ס"ג), הרי מנהג זה אינו הולם את הכלל התלמודי "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו!" מכלל זה אנו למדים, כי לא ניתן להפיק רווח מעשיית שתי פעולות בו זמנית, אם עשייתן בזה אחר זה אינה אפשרית. מאחר שלאחר אכילת מצה שלמה לא ניתן לקיים מצוות אכילת מצה ב"לחם עוני", מפני שהוא כבר אכל מצה, מה תועיל לו אכילתן כאחד, וכי כעת אינו אוכל מצה שלמה?

שאלה מפתיעה זו נידונה רבות בפוסקים (שו"ע שם), ולהלן תשובות אחדות מבית מדרשם של גדולי הדורות.

הב"ח (סי"ק ב') מסכים עם הדברים וכותב, כי אכן, מנהגו אינו אלא לכתחילה, מפני שמעיקר הדין אין תועלת בדבר. ואילו הט"ז (סי"ק ב') מחדש, כי איננו מבקשים לקיים את אכילת "המוציא" בכזית המצה השלמה בלבד, ואת מצוות אכילת מצה בכזית המצה החצוייה בלבד, אלא אנו מאחדים את שני הכזיתים, ובכך הם הופכים לגוש אחד ששתי המעלות משמשות בו יחד, וכך אנו יוצאים ידי חובת שתי האכילות. אמת, לו היינו מבקשים לצאת ידי חובת "המוציא" דווקא במצה השלמה וידי חובת אכילת מצה דווקא במצה החצוייה, לא היה הדבר עולה בדינו, מפני הכלל האמור, אך מעשה זה אינו מאגד שתי חלויות שונות לנקודת זמן אחת בלבד, אלא הוא מאחד ביניהן ומצרף אותן יחד (ועיי' בפמ"ג כאן שכי"ב גם הלבוש).

יש המיישבים את שאלת המהר"ל על פי יסודו של הגר"ח מבריסק זצ"ל (בספרו הל' נדרים), בביאור דעת הרמב"ם. הכלל "כל שאינו..." - אומר הגר"ח - מתייחס למקרים בהם הסיבה לכך שלא ניתן להחיל "בזה אחר זה" נובעת מפני הדין, וכגון, הקונה שביתה בדי' אמות מסוימות, אינו יכול לקנות שביתה בדי' אמות אחרות, מפני שדין שביתה קובע, שניתן לשבות במקום אחד בלבד. אולם, כאשר הסיבה לכך שלא ניתן לקיים את שני הדברים בזה אחר זה נובעת ממכשול מעשי, לא מפני עיכוב הלכתי, לא נאמר הכלל "כל שאינו". וכגון, במקרה דנן, אין מניעה הלכתית לקיים את מצוות אכילת מצה לאחר אכילת "המוציא", אלא שיודעים אנו, כי בעת אכילת כזית "המוציא" תתקיים מאליה מצוות מצה. במקרה זה, אין מניעה לקיים את שניהם יחד בשני כזיתים (הסדר הערוך, פרק פ"א סעי' ה').

[ראוי להוסיף, כי כל דברי המהר"ל מפראג זצ"ל, שכלל זה שידק גם בקיום מצוות, ראוי לדון בו, משום שכלל זה, ש"כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו", הוא כלל המגביל את עשיית האדם וכוחו ביצירת דברים הנוגדים כאחת, ואם יש ביניהם סתירה שאחד אינו יכול להעשות אחר השני, גם כאשר נעשים כאחד, קיימת בכל אחד הסיבה הסותרת את קיומו של חברו. אולם, באכילת שני כזיתים למצווה, אין חלות שעושה האדם, אלא מעשה של קיום מצווה, וכל שלא קדמה אכילת מצה אחת לאכילת המצה הפרוסה, ניתן לייחס את קיום המצווה לאכילת הפרוסה שהיא "לחם עוני", ואין לפגוע דבר הסותר את מעשה המצווה].

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

יצא לאור הספר

"משנת יחיא"ל"

עמ"ס עירובין

בעריכת הרב יחיאל קלזאן שליט"א

המסכם גפ"ת על כל המסכת עמוד עמוד כסדר

הספר זכה לברכתם של גדולי ומאורי הדור שליט"א

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

או אצל המחבר בטל. 08-9763001

מגיד שיעורים יכולו לקבלו חינוך במשרדנו

רח' וגמן 1 (פינת חתם סופר 5) בני-ברק

לעילוי נשמת

הר"ר יוסף רוט ז"ל

ב"ר אברהם יקותיאל ז"ל

נלב"ע כ"א חשוון תשס"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידנו עו"ד הר"ר משה

רוט ומשפחתו שיחיו - פ"ת

לעילוי נשמת

הר"ר יוסף דוד לנדאו ז"ל

ב"ר יעקב שמעון ז"ל נלב"ע כ"א חשוון תשל"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידנו הר"ר אפרים ברנר

ווגו' מרת חוה שיחיו - גבעתיים

לעילוי נשמת

הר"ר מאיר וסרצוג ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע כ"א חשוון תשל"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

הופיע! תקליטור מאורות הש"ס

על מסכת עירובין דף נג"ע-ה'
לצפייה במחשב + MP3

Français

עברית

בישראל: 1-700-500-151

ירושלים: רח' שרי ישראל 14
02-5003882

In U.S.A.: 1888 5MEOROT
(1888 563 6768)

In France:

01.42.41.14.01

חדש!

מהדורת "נר תמיד"

גם אתה יכול להנציח את יקירך

בנסרות המיוחדות שבהוצאת מאורות הדף היומי.

התקשר עוד היום

להנצחה במס' מסחים - שקלים הוצאת לאור עולם

25000 ספדי המעוררים בדף היומי ילמדו לעילוי הנשמה, המנצחת בדף המצור.

לפרטים: 03-6164725 (שלושה ספר - ש"י)

מהדורת "תלמודו בידו"

ליתר תעודת יחסינו

עליו: שמואל הלוי

נפטר: אבותינו

ובס"ת ש"י ילמדו

בי יום לילת דוד

להנציח הנשמה

(מסכת תלמוד בבלי)

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

הישיבה מסכת עירובין חלק ג' מהדורות "תלמודו בידו"

בדף נ"ב עד דף ע"ה

בהדפסת המסכת "מאורות הדף היומי" עם "מאורות ההלכה"

מבואר - 9 דף כולל מסלול

ניתן להצטרף כמנוי בטל: 1700-500-151

מאורות הדף היומי לילדים

הצטרפו עכשיו בטלפון: 1700-70-87-88

מבצע הצטרפות

25 ש"ח לחודש

כולל דפי אריזה ומחשבה

הרובע מתי יקבל חתום

חברות לילדים - שבת ח"א

בשני 20 ש"ח

רכוש לילדך מנוי!

למאורות הדף היומי לילדים

בין המצטרפים בחקופת המבצע

זכרון 20 פרטים בשווי 500 ש"ח כל אחד!

כשהילד שלך יהיה אבא...

הוא יזכור מי לימד אותו

את דפי הנמרא הראשונים!

הוא יזכור מי נתן לו

טעם מיוחד בלימוד גמרא!

בשכונות הקרובות

נחל כנסת תלמידי למנויים בלבד